

ANA DANA BEROŠ ARHITEKTICA I KUSTOSICA S PROJEKTOM »INTERMUNDIA«, NAG

JA SAM AFRIKANAC

Io sono Africano

U Veneciji, prenosi autorica, mnogi posjetitelji nisu mogli izdržati kratku dramaturgiju od svega dvije minute, koja čovjeka na kraju ostavlja da se suoči s vlastitim odrazom i isječkom razgovora s lokalnim stanovnicima od kojih jedan na pitanje osjeća li se Talijanom ili Europljaninom, odgovara: »Ja sam Afrikanac«, »Io sono Africano«

Duška PALIBRK

Ana Dana Beroš, arhitektica i kustosica iz Zagreba, aktivistica, urednica časopisa i portala, suradnica na Trećem programu Hrvatskoga radija, na pulski Sa(n)jam knjige u Istri naslovljen »Otok, geto, azil« dolazi predstaviti svoju kustosko-istraživačku instalaciju »Intermundia« koja je lani na 14. venecijanskom bijenalu arhitekture osvojila i posebnu nagradu. Projekt »Intermundia« temelji se na istraživanju slučaja Lampeduse, majušnog talijanskog otoka, kao metafore suvremenih pritvorskih uvjeta na ulasku u »Tvrđavu Europu«. Rad je pozvan na središnju izložbu u venecijanskom Arsenalu, naslovljenu »Monditalia«, koja je predstavljala kolektivnu reprezentaciju talijanske arhitekture i povijesti.

Ana Dana Beroš, rođena 1979. u Zagrebu, nakon diplome zagrebačkog Arhitektonskog fakulteta odlazi u inozemstvo na usavršavanje, čak u Finsku i Brazil. Bila je jedna od sedam finalista ugledne arhitektonske nagrade

Wheelwright Prize, istraživačke stipendije u iznosu od 100 tisuća dolara, koju dodjeljuje Harvardov studij dizajna. Posebno priznanje dobila je i na natječaju Shinkenchiku u Japanu 2009. Od prošle godine u statusu je slobodne umjet-

nice i putuje svijetom, radi od angažmana do angažmana, od projekta do projekta, kao i velika većina europske mladosti, posebice one s visokom naobrazbom. Neminovno pitanje za početak: migracije radnika, toliko potrebnih globalnom kapitalu, prema migracijama izbjeglica pred ratom, u čemu je razlika?

– Pitanja ilegalnih migracija, socijalne nejednakosti, nemogućnosti pripadanja mjestu te posljedice toga u urbanoj i društvenoj zbilji smatram ključnim pitanjima u Europi koje ne možemo više izbjegavati ni u Hrvatskoj. U suvremenom trenutku imperativa mobilnosti, koji je kompatibilan s imperativom fleksibilnosti rada, prisilna teritorijalna kretanja prekarnih, najčešće visokobrazovanih radnika paralelna su kretanjima, kao i pritvaranjima ilegalnih migranata. Ove obje trajnomigrirajuće mase potplaćene su i ucijenjene radne snage lišene elementarnih ljudskih prava koja uključuju pravo na rad i dostojanstven život. Dakle, nužno je ilegalne, ili bolje rečeno ilegalizirane migrante u prvom redu shvatiti kao radnike koji reguliraju procijep europskog tržišta rada i koji odgovaraju na sustavno osmišljene potrebe zapadnjačkog društva, a ne promatrati ih samo kao »jadnike« u naivnoj potrazi za boljim životom, kaže Ana Dana Beroš.

Prekarni rad, odnosno prekarijat kao novu društvenu klasu mlada angažirana umjetnica doživljava kroz eroziju zajedništva, radničkog pogotovo, jer, veli, »partikularni« radnici nemaju zajednicu kojoj pripadaju, bore se sami za sebe, moraju se stalno isticati, natjecati međusobno i na taj način perpetuirati kapitalistički način funkcioniranja tržišta. »Teško je kad se jednog jutra probudite i osjetite da ste neminovno uvučeni u takav način razmišljanja i života«, kaže Beroš.

Osobna poveznica s migracijama

Prije točno dvije godine kontaktirao ju je Ippolito Pestellini Laparelli, glavni asistent selektora Venecijanskog bijenala Rema Koolhaasa, zahvaljujući preporuci arhitectice Ethel Pohl Baraone, nezavisne izdavačice iz Barcelone. Projekt »Intermundia«, kaže autorica, u ekstremno kratkom istraživačko-produkcijskom razdoblju od samo pola godine doživio je nekoliko

EKSPERIMENTALNA ARHITEKTURA I THINK SPACE

Beroš se bavi tzv. eksperimentalnom arhitekturom. »To je arhitektura koja propituje granice 'izgrađene' arhitekture, istražuje sam prostor kao fizički, društveni i politički ili pak imaginarni, emotivni konstrukt. Ona je neopterećena izvedbom, odnosno realizacijom arhitektonskog projekta i pruža odmak od svakodnevne arhitektonske prakse«, kaže arhitektica te dodaje da kad su u Društvu arhitekata Zagreba pokrenuli platformu »Think Space« 2010. godine, koja se prvenstveno bavi provedbom internacionalnih konceptualnih, eksperimentalnih natječajeva, nisu ni bili svjesni koji će pozitivan odjek program imati na svjetskoj arhitektonskoj sceni. Ana Beroš je, primjerice, u 2013. godini u ime Društva arhitekata Zagreba producirala i ko-kurirala međunarodnu izložbu »The Competitive Hypothesis« u galeriji Storefront for Art and Architecture u New Yorku, jednoj od najuglednijih galerija specijaliziranih za arhitekturu.

obrata. Inicijalno se trebao baviti »suhom« arhitekturom izbjegličkih centara na talijanskom tlu te njihovom evolucijom kroz povijest 20. stoljeća.

– Ti centri nastajali su u završnoj fazi Drugoga svjet-

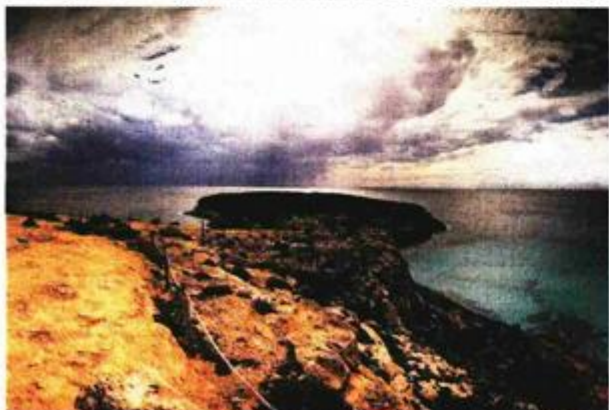
skoga rata, kad je europsko stanovništvo pred nacistima bježalo na afrički kontinent, suprotno današnjim kretanjima afričkih, subsaharskih migranata, koja su pojačana nakon prosvjeda, tzv. arapskoga proljeća 2011. Recimo da u Africi i leži moja prva osobna poveznica s migracijama i izbjegličtvom: otac je kao dječak sa svojom obitelji iz makarskog primorja krajem Drugog svjetskog rata proveo nekoliko godina u izbjegličkom kampu na Sinaju, gdje je boravilo evakuirano stanovništvo dalmatinskih otoka i primorja. No, vratimo se na Lampedusu. Prvo sam se odlučila fokusirati na tamošnji Centar za identifikaciju i deportaciju Contrada Imbriacola te otputovala na otok »na kraju

»Intermundia«: unutrašnjost instalacije

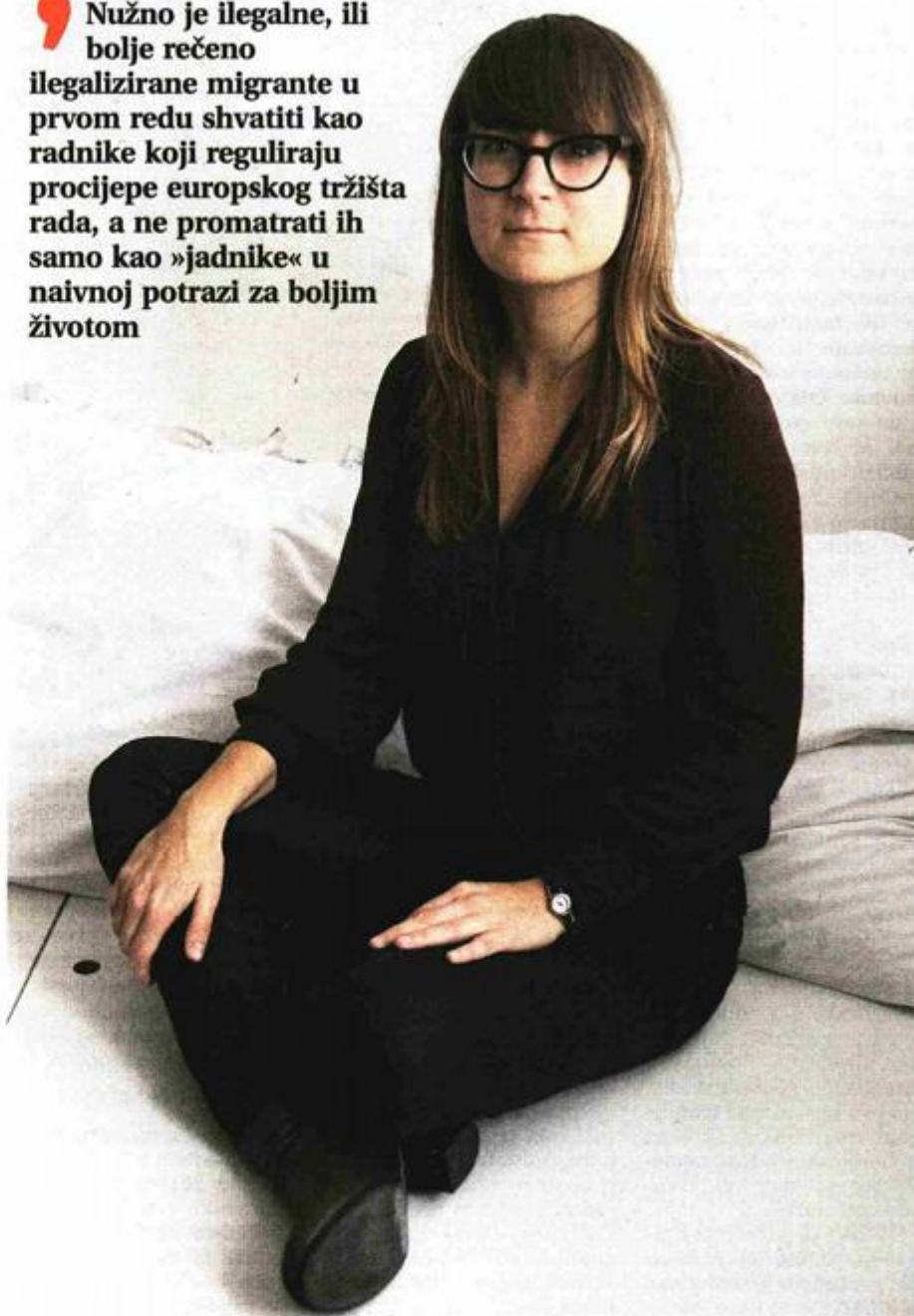

»Intermundia« kao dio izložbe Monditalia na 14. venecijanskom bijenalu arhitekture 2014. (foto A. Opalić)

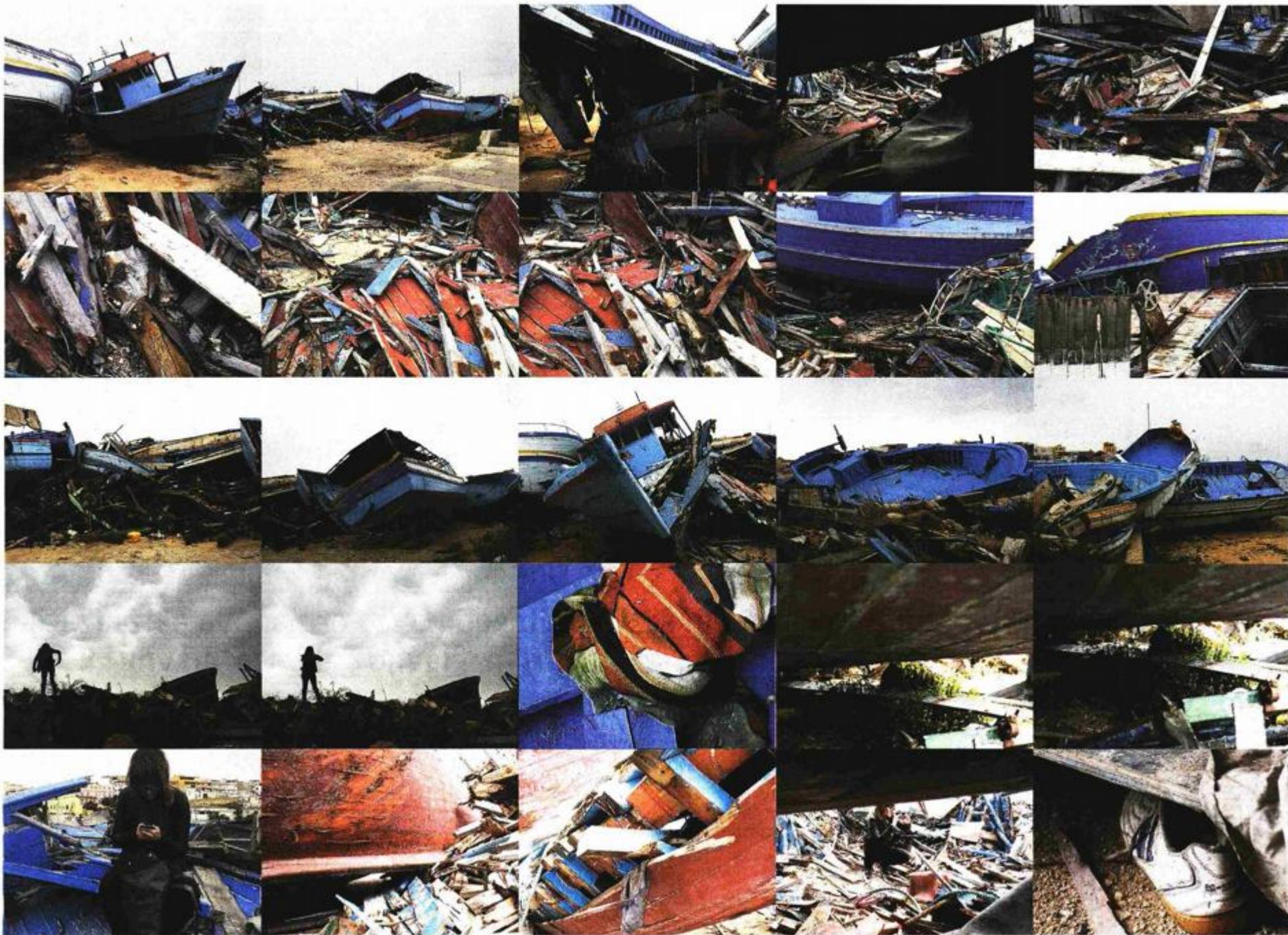
Earth Paradise: točka iskrcavanja imigranata, nazvana najljepšom plažom na svijetu (iz dokumentarca »Hotel Europa« Ivane Dragičević i Dinka Cepaka)

Nužno je ilegalne, ili bolje rečeno ilegalizirane migrante u prvom redu shvatiti kao radnike koji reguliraju procijep europskog tržišta rada, a ne promatrati ih samo kao »jadnike« u naivnoj potrazi za boljim životom

N. REBERSAK

RAĐENIM NA VENECIJANSKOM BIJENALU ARHITEKTURE, OD 12. PROSINCA U PULI

Cimitero delle Barche: ostaci nasukanih izbjegličkih brodova preko puta luke, mjesto koje Lampedužani zovu Grobljem barki - tu je snimljen zvuk za instalaciju Intermundia

svijeta», bliži afričkom tlu negoli Siciliji. Međutim, Centar je u to doba, u proljeće 2014., bio u rekonstrukciji, a njegovi »privremeni podstanari« evakuirani u centre za ilegalne migrante na Siciliji. Tada se u mom istraživanju događa zaokret i fokusiram se na iskustva autohtone zajednice, koja je povijesno obilježena transmediteranskim migracijama, priča Beroš.

Razgovarala je s mnogim Lampedužanima, od gradonačelnice Guisi Nicolini, koja uistinu zastupa interese zajednice i borkinja je za prava migranata, do vrlo neobičnih lokalnih protagonista, primjerice kipara-stolara koji je počeo od naplavina nasukanih afričkih brodova praviti križeve kao simbole tragedije na obali. Važno je spomenuti, ističe Beroš, njihovu mladu anarhističku scenu koja je napravila svojevrsni antimuzej, kulturni i politički centar, od pronadenih predmeta nasukanih na obale Lampeduse, s izgrađenim pročeljem od ostataka brodova.

Glazba s groblja barki

– Lampedusa je malen otok, dugačak svega šest kilometara, a ukupno šest-šest tisuća stanovnika i ne možemo ni zamisliti izvanredno stanje kada se u nekoliko dana pojavi isto toliko migranata na tako malom prostoru, kao što se dogodilo 2011. U tim razgovorima shvatila sam da je lokalno stanovništvo ne samo

solidarno s afričkim migranima, već da je taj otočić »prirodno« i povijesno navikao na fenomen mediteranskih migracija i protok stanovništva. Međutim, nakon Arapskog proljeća nisu mogli reagirati niti primiti toliko ljudi i osjećali su se napuštenima. Pamtim jedno od većih potonuća, 2013. godine kada se 353 osoba utopilo nekoliko kilometara dalje od lampeduške obale, jer je lokalnim ribarima i vojsci bilo zabranjeno intervenirati, priča Beroš.

Osim audiosnimki razgovora s lokalnim protagonistima i klasičnih fotografija, integralni dio njezina terenskog istraživanja činili su i tzv. field recordings. Primjerice, zvuk vjetrova – dokumentiran u staroj gradskoj luci među potopljenim, nasukanim brodovima iz Magreba,

ODGAJATI INTERKULTURNU INTELIGENCIJU

Osim imigrantskih čekaonica pred Tvrdavom Europom, ima i drugih zidova u suvremenom zapadnom društvu – između prekarijata i elite, domicilnog i došljakčkog stanovništva. Geta su europska stvarnost, koncept multikulturalnosti je pred velikim problemima.

– Multikulturalno društvo postoji oduvijek, od drevnih mezopotamskih gradova, do suvremenih multietničkih europskih te svjetskih megalopolisa. Multikulturalnost pretpostavlja prihvaćanje različitosti među pojedinim kulturnim skupinama, a kao što ste i naveli, to može značiti savršen odvojen život pun tolerancije promatran iz vlastitih geta, bez interakcije. No, globalne i društvene promjene prisutne u svim aspektima čovjekova života zahtijevaju razvoj interkulturalne osjetljivosti, interkulturalnog identiteta. U današnjoj Europi posebice je nužno odgajati interkulturalnu inteligenciju, kojom pojedinci ne postaju samo uzoriti građani svoje države, već građani svijeta, kaže Beroš.

na mjestu koje Lampedužani nazivaju »Grobljem barki« – poslužio je kao osnova prostorno-zvučne instalacije na izložbi u Veneciji. Posjetitelj ulaskom u crni kubus gubi osjećaj prostora oko sebe, kao i vlastitoga tijela, uranjajući u zvučno-svjetlosnu instalaciju, u svojevrsnu borbu za »goli život«. U Veneciji, prenosi autorica, mnogi posjetitelji nisu mogli izdržati kratku dramaturgiju od svega dvije minute, koja čovjeka na kraju ostavlja da se suoči s vlastitim odrazom i isječkom razgovora s lokalnim stanovnicima od kojih jedan na pitanje osjeća li se Talijanom ili Europljaninom, odgovara: »Ja sam Afrikanac«, »Io sono Africano«.

– Rafaela Dražić, dizajnerica vizualnih komunikacija, ključna je partnerica u projektu, oblikovala je istraživanje u

golemu unikatnu knjigu, a kasnije i u publikaciju koju smo izdali u maloj nakladi povodom izložbe u novoootvorenom Francuskom paviljonu Studentskog centra u Zagrebu, u veljači ove godine. Multimedijalni umjetnik Bojan Gagić te elektroakustični inženjer Miodrag Gladović, poznati kao dvojac LIGHTUNE.G, po inovacijama u području luminoakustike, za projekt »Intermundia« stvorili su dojmljivu svjetlosno-zvučnu instalaciju. To je arhitektura koja se ne oslanja na jednodimenzionalne perceptivne podražaje vidom, nego nas priviče k sebi osluškivanjem, naglo odguruje zaglušivanjem te nanovo unosi u doživljajni prostor, kaže Ana Dana Beroš, ističući i druge suradnike na projektu.

Izvjешća s bojišnice

Ana Opalić dokumentirala je instalaciju u Veneciji i u obliku videorada, a kao fotografski materijal u knjizi Beroš je koristila i radni materijal za dokumentarni film »Hotel Europa« koji su 2013. o Lampedusi za HRT snimili Ivana Dragičević i Dinko Cepak, kao i fotografije Ane Mihalić o imigrantima u Hrvatskoj. Asistenti produkcije su Mauro Sirotnjak i Antonija Maršić, a veliku podršku projektu od samog početka pružio je Siniša Staničić, direktor ACO Hrvatska, kao i Zaklada Hrvatska kuća te Udruženje hrvatskih arhitekata. Za ponovno postavljanje instalacije u Augustovom hramu u Puli zaslužni su Društvo arhitekata Istre, Arheološki muzej i pulski fes-

tival San(j)am knjige u Istri.

– Nakon graditeljskoga booma sredinom dvijetisućitih i recesijskoga kraha, kontekst oskudice otvara intrigantan prostor za nova promišljanja arhitekture, nove vrijednosti. Jedini ispravnim putem današnje arhitekture smatram onaj koji nastoji stvoriti inovativne, socijalno osjetljive urbane cjeline, koje će unaprijediti društvenu, ekonomsku i političku inkluziju te osnažiti solidarnost građana.

Sjedeći Venecijanski bijenale arhitekture čileanskoga selektora Alejandra Aravena baš će se baviti tom tematikom, pod nazivom »Reporting from the Front«, »Izvjешća s bojišnice«, i prikazivat će tzv. dobre prakse građenja. Među njima hrvatski izbornik Dinko Peračić i Platforma 9,81 pokazat će hrvatske primjere socijalnih rekonstrukcija i reprogramiranja nezavisnih kulturnih centara poput Doma mladih u Splitu, najavljuje Ana Dana Beroš.

ARCHISQUAD, ODRED ZA ARHITEKTURU SAVJESTI

Ana Dana Beroš u svom djelovanju promiče socijalno osviještenu arhitekturu. Suosnivačica je ARCHISQUADA, odreda za arhitekturu savjesti, otvorene arhitektonske platforme iz Zagreba.

– Svojim djelovanjem ARCHISQUAD nastoji pridonijeti stvaranju društva u kojem se odgovornom arhitekturom potiče sinergijsko djelovanje pojedinaca i institucija na promjene okruženja kako bi javni prostor, kao i kvalitetan privatni prostor, bio privilegij svih. Raznovrsni projekti grupe uključuju lokalne edukativne, arhitektonske i umjetničke pro bono projekte, poput ciklusa predavanja »Izvan fokusa: Arhitektura davanja« na Arhitektonskom fakultetu u Zagrebu, izložbe »O stanju nacije« s vizualnom umjetnicom Andrejom Kulunčić te nagrađivanih sudjelovanja na međunarodnim natječajima – OAN Sidarec centar, Nairobi te natječaj za Paromlin u Zagrebu. Među gradbenim projektima grupe izdvojila bih scenografiju za predstavu »Ovo bi mogla biti moja ulica« u ZKM-u, koja govori o posljedicama maloljetničkog nasilja i šutnji o tome. No, čini mi se javnosti najpoznatija je »hitnaArhitektura«, projekt svojevrsnog besplatnog arhitektonskog savjetovaništa građana, uspješno pokrenut 2011. u Galeriji Prozori rta Peščenici, s nastavcima akcija na festivalu Vizura Aperta u Momjanu, pa u Novom Zagrebu uz program izložbe »Socijalizam i modernost« u MSU-u, zatim u programu »Spajalica« u MMSU-u u Rijeci 2014. te ove godine u Sisku na Festivalu željezara, kaže Beroš.

Trenutno ARCHISQUAD radi na projektu univerzalne mobilne stambene jedinice, ideje koja je proizašla iz rada u romskim naseljima u Zagrebu pod okriljem Galerije Miroslav Kraljević, a koja danas ima goruću potrebu i primjenu u izbjegličkoj krizi.